

Тема 12. Післявоєнна відбудова та Україна на шляху до незалежності (друга пол. 40-х – 90-ті рр.)

Заняття 1. Україна в умовах наростання системної кризи тоталітарного ладу

Навчальні питання:

1. Україна в перші післявоєнні десятиріччя.
Суспільно-політичне життя в 1960-1980-х рр.
2. Роки «Перебудови» і розпад СРСР.
3. Україна на шляху до утвердження незалежності.

ПІСЛЯВОЄННЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОРДОНІВ

16 червня 1945 р. — підписано радянсько-польський договір про державний кордон, за яким:

- 1. Лінія кордону пролягла на 5-6 км від «лінії Керзона» на користь Польщі.
- 2. До Польщі додатково переходила значна частина українських етнічних земель (Надсяння, Лемківщина, Холмщина, Підляшшя).
- Уточнення кордонів між двома державами відбувалось і згодом: на початку 50-х рр. Україна поступилася Устриківським районом Дрогобицької області; до Львівської області увійшла територія навколо м. Кристонополя (нині Червонограда).

22 січня 1946 р. у складі УРСР було створено Закарпатську область із центром у м. Ужгороді.

10 лютого 1947 р. було підписано радянсько-румунський договір. Він юридично зафіксував кордони України в рамках радянсько-румунської угоди 28 червня 1940 р.

ПЕРЕМІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ВНАСЛІДОК УРЕГУЛЮВАННЯ КОРДОНІВ

29 березня 1947 р. – урядом Польщі започатковано **операцію «Вісла»** – переселення українських і змішаних українсько-польських сімей з Надсяння, Лемківщини, Холмщини, Підляшшя і поселення їх у західних і північних районах Польщі (всього переселено 140–150 тис. українців).

- 1.** Під час цієї операції було вбито 655, взято в полон 1466 вояків ОУН – УПА, 2274 українців заарештовано.
 - 2.** Переселення здійснювали шість піхотних дивізій Війська Польського під командуванням генерала Мосора за блокування кордону військами НКВС і чехо-словацької прикордонної охорони.
 - 3.** Ця операція підірвала бази дій УПА в Лемківщині та інших районах Закерзоння (назва походить від «лінії Керзона», за якою перебували землі Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя).
- У 1990 р. польський сенат засудив акцію «Вісла».

ДОЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ (УГКЦ)

У **березні 1945 р.** Й. Сталін особисто схвалив інструкцію про ліквідацію УГКЦ.

Органи НКВС створили «ініціативну групу» (релігійні діячі Г. Костельник, М. Мельник, А. Пельвецький), яка виступила з ініціативою про ліквідацію церковної унії 1596 р., розрив із Ватиканом.

У **березні 1946 р.** скликали Львівський церковний собор, згідно з рішенням якого Брестську унію 1596 р. було скасовано, греко-католицька церква «возз'єднувалася» з Російською православною церквою.

У **серпні 1949 р.** Московський патріарх проголосив про «добровільне возз'єднання» греко-католицької церкви Закарпаття з Російською православною церквою.

ПЕРІОДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОУН-УПА У ПОВОЄННИЙ ЧАС

I період – 1944-1946 рр.

З другої половини 1945 р.:

- Великі підрозділи повстанців (курени) було переформовано в дрібніші (сотні), добре озброєні, рухливі. Основне зосередження цих дрібних загонів повстанців – лісові масиви.
- Створено велику мережу підпільних груп («криївок» по 10-15 чоловік), переважно у сільській місцевості.
- Чимало партизанських загонів було розформовано і вони злилися з оунівським підпіллям.

II– 1947–1950 рр.

ОУН-УПА змінили тактику ведення дій:

- **Завершувався розпуск загонів УПА.**
- **Партизанська війна здійснювалася малими рухливими групами.**
- **Зміцнювалися підпільні організації.**
- **Використовувалися партизанські форми боротьби: саботаж, диверсії, наскоки.**

Рештки підпілля діяли до середини 50-х рр.:

- **1953 р. – ще тривали окремі епізодичні дії ОУН-УПА.**

ІДЕОЛОГІЧНИЙ НАСТУП ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ «ЖДАНОВЩИНА» (КІНЕЦЬ 40 – ПОЧАТОК 50-Х РР.)

«**Ждановщина**» – політика масових репресій проти творчої інтелігенції на чолі з А. Ждановим, який очолив ідеологічний відділ ЦК ВКП(б) з 1946 р.

Причини погромних ідеологічних кампаній.

- 1. Розгортання й поглиблення ідеологічної боротьби між Сходом і Заходом (посилення «холодної війни»).
- 2. Намагання ізолювати країну від культурних процесів, що відбувалися на Заході, перешкодити проникненню в СРСР передових ідей та культурних досягнень Заходу.

«ВІДЛИГА» (1953 – 1964 рр.)

- 1. «Відлига» торкнулася лише окремих аспектів життя радянського суспільства.**
- 2. Вона дещо розкріпачила творчу активність українського народу.**
- 3. «Відлига» сприяла піднесенню національної самосвідомості.**
- 4. Вона сприяла відновленню духовних сил українського народу для боротьби за справжню демократію.**
- 5. «Відлига» відновлювала моральні сили, національну гідність, духовну свободу.**
- 6. Вона породила нову хвилю українізації.**

Реформи Хрущова

1. Створено територіальні органи управління (економічні райони);
2. Скорочено адміністративно-управлінський апарат;
3. Розширено компетенцію місцевих рад;
4. Ліквідовано МТС і продано техніку колгоспам;
5. Скорочено робочий день, п'ятиденний робочий тиждень;
6. Масове житлове будівництво;
7. Селяни отримали паспорти.

«ШІСТДЕСЯТНИКИ»

«Шістдесятники» — це люди нового політичного, творчого та естетичного мислення, борці за гуманізм, за свободу самовираження, носії нових думок, поглядів і почуттів, відмінних від офіційних.

Вони виступали за:

- 1.** Протестували проти тоталітаризму. Критично ставилися до влади.
- 2.** Виступали за національно-культурне відродження України.
- 3.** Прагнули поглиблення реформ і подальшої демократизації суспільства.
- 4.** Висували вимоги забезпечення українцям свободи вільного духовного розвитку.
- 5.** Зверталися до історії свого народу, його героїчного минулого.
- 6.** У центр своєї творчості поставили людину з її ідеалами та духовним світом.
- 7.** Вірили в оновлення суспільства.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ

Опозиційний (дисидентський) рух виник в Україні в середині 50-х рр. як форма протесту проти дій партійно-державного апарату та порушення ним конституції та законів.

Слово **«дисидент»** означає «незгодний». Це «людина протестна», яка відкрито протиставляє свої погляди панівній ідеології та рішуче виступає за свої переконання.

Післяхрущовське двадцятиріччя (1965-1985 рр.) – це період “застою” в усіх сферах життя суспільства, що призвів до системної кризи суспільства, радянського ладу, що поширилась на всі сфери життя.

Леонід Брежнєв

9 листопада 1976 р. група українських
дисидентів створила Українську
Гельсінську спілку (УГС).

Очолив спілку Микола Руденко.

До УГС входило 37 осіб серед них: І. Кандиба,
Левко Лукіяненко, О. Мешко, Н. Строката, О.
Тихий.

Перебудова і розпад СРСР (1985-1991)

У листопаді 1982 року помер керівник держави — Генеральний секретар ЦК КПРС **Леонід Брежнєв**. Його наступником став голова КДБ **Юрій Андропов**, а згодом **Костянтин Черненко**. Через важкий стан здоров'я вони померли дуже швидко після приходу до влади. У 1985 році Генеральним секретарем ЦК КПРС став наймолодший член Політбюро ЦК КПРС 54-річний **Михайло Горбачов**, який оголосив так звану перебудову.

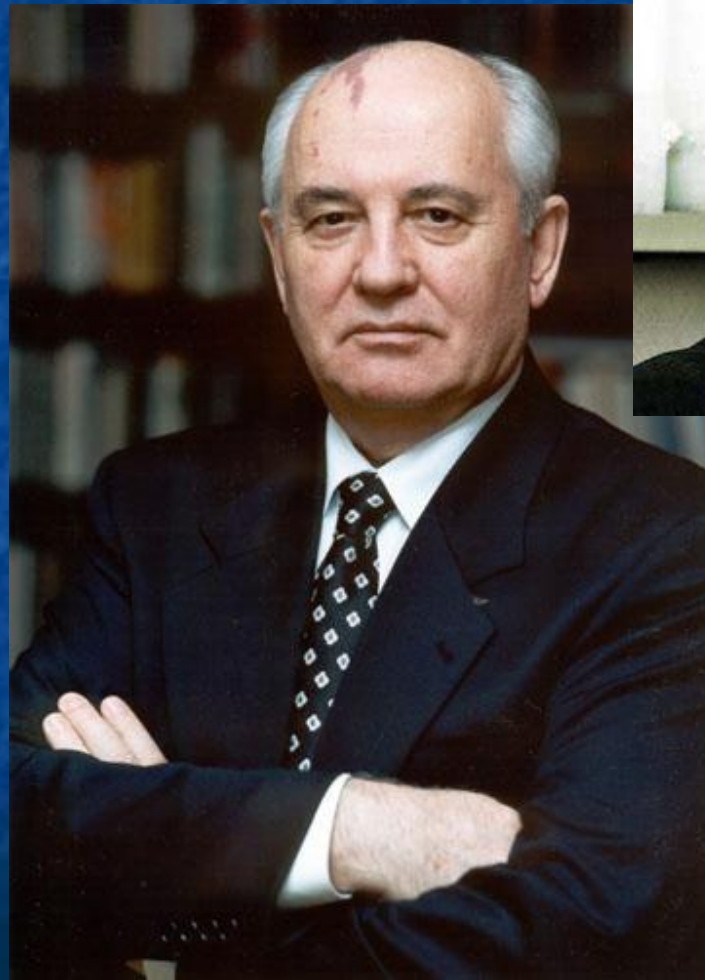

Юрій
Андропов

КОСТЯНТИН
ЧЕРНЕНКО

Михайло Горбачов

ПЕРЕБУДОВА В РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ

Етапи перебудови

I ЕТАП – квітень 1985 – 1986 рр.

Нове керівництво на чолі з М. Горбачовим висунуло курс на прискорення соціально-економічного розвитку країни. Однак реальної економічної програми розроблено не було.

II ЕТАП – січень 1987 – 1988 рр.

Було покладено початок радикальній економічній реформі: взято курс на економічні методи управління господарством; підприємствам було надано деяку самостійність (у визначенні цін на продукцію, оплаті праці)

III ЕТАП – 1989 р. – серпень 1991 р.

Падіння авторитету комуністичної партії; виникнення багатопартійності; активні дії народних мас. Спроби оновлення федерації, прагнення республік до незалежності

Розпад СРСР

Із 23 серпня по 1 вересня 1991 р.

проголосили свою незалежність Естонія, Латвія, Україна, Молдавія, Азербайджан, Узбекистан, Киргизстан.

"Новоогарьовський процес" було зірвано.

1 грудня 1991 р. в Україні відбувся референдум, на якому громадяни майже одностайно (91% голосуючих) висловилися за незалежність республіки.

Серпневі події 1991 р. в Москві. Проголошення суверенітету і утворення СНД

Липень 1990 р. — ухвала Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України

Серпень 1991 р. — проголошення державної незалежності України

Грудень 1991 р. — проведення референдуму про незалежність України, обрання Президентом України Л.Кравчука, утворення СНД

17 березня 1991 р. відбувся загальносоюзний референдум.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада України проголосила незалежність України.

30 серпня 1991 р. Л. Кравчук підписав Указ "Про заборону діяльності Компартії України".

20 вересня 1991 р. було ліквідовано КДБ, створювалась Служба безпеки України.

4 листопада 1991 р. прийнято Закон України "Про Державний кордон".

1 грудня 1991 р. відбувся Всеукраїнський референдум на якому 90, 32% проголосували за незалежність України.

28 червня 1996 р. прийнято Конституцію України.